

GIẢI PHÁP THU HẸP CHÊNH LỆCH PHÁT TRIỂN GIỮA THÀNH THỊ VÀ NÔNG THÔN Ở TRUNG QUỐC HIỆN NAY

NGUYỄN THANH GIANG*

Tóm tắt: Cải cách mở cửa diễn ra hơn bốn thập kỷ qua đã làm thay đổi căn bản diện mạo đời sống kinh tế - xã hội của Trung Quốc. Nhưng một thời gian dài, lãnh đạo Trung Quốc thực hiện cải cách theo tư duy “phát triển nghiêng lệch”, “cho phép một bộ phận khu vực, một bộ phận dân cư giàu lên trước, tiến tới thực hiện cùng giàu có” đã để lại không ít vấn đề và mâu thuẫn trong nội bộ nước này, trong đó nổi bật là tình trạng chênh lệch phát triển giữa thành thị và nông thôn. Theo đánh giá của nhiều chuyên gia, đây không những là một trở ngại chính của tiến trình cải cách mở cửa nói chung, cải cách nông thôn nói riêng, mà còn là một nhân tố tiềm ẩn dẫn đến nguy cơ bất ổn và xung đột xã hội, thách thức sự cầm quyền của Đảng Cộng sản Trung Quốc. Bài viết phân tích và đánh giá một số giải pháp mà Trung Quốc đã thực hiện trong những năm gần đây nhằm thu hẹp chênh lệch phát triển giữa thành thị và nông thôn ở nước này.

Từ khóa: Thành thị, nông thôn, phát triển, chênh lệch, Trung Quốc

Mở đầu

Trong hơn 40 năm cải cách mở cửa, Trung Quốc đã thúc đẩy cải cách toàn diện ở thành phố, nhờ đó sự phát triển của thành phố đạt được thành tựu rõ rệt. Còn cải cách ở nông thôn Trung Quốc đang bước vào “vùng nước sâu”, nhưng cho đến nay nông thôn vẫn còn tồn tại rất nhiều vấn đề “nút cổ chai” ảnh hưởng và cản trở sự phát triển toàn diện của Trung Quốc. Trong đó sự phát triển mất cân bằng giữa thành thị và nông thôn đã trở thành điểm yếu lớn trong sự phát triển kinh tế xã hội. Lấy ví dụ về chênh lệch thu nhập giữa người dân nông thôn và thành phố, hiện nay mức thu nhập của cư dân nông thôn chỉ bằng khoảng 1/3 mức thu nhập của cư dân thành thị⁽¹⁾. Tuy nhiên, theo các nhà kinh tế nếu tính cả các loại trợ cấp và chuyển chi tài chính của chính phủ mà dân đô thị nhận được thì mức chênh lệch còn cao hơn thế. Chênh lệch phát triển giữa thành thị và nông thôn ở Trung Quốc được biểu hiện trên nhiều phương diện đó là chênh lệch về phát triển kinh tế (như chênh lệch về thu nhập, mức sống, tiêu dùng, đầu tư), chênh lệch về phát triển xã

*ThS. Viện Nghiên cứu Trung Quốc

hội (như chênh lệch về dịch vụ công, an sinh xã hội, giáo dục, y tế...), chênh lệch về phát triển văn hóa, văn minh sinh thái giữa thành thị và nông thôn... Nguyên nhân gây nên tình trạng phát triển mất cân đối giữa thành thị và nông thôn ở Trung Quốc bao gồm cả những hạn chế về mặt chính sách (chính sách cho phép một số vùng một số bộ phận cư dân giàu lên trước, chính sách ưu tiên cho thành thị phát triển...), lịch sử, cũng như các nhân tố khách quan như điều kiện địa lý, khí hậu (ở Trung Quốc, phần lớn các thành phố thị trấn được phân bố ở các khu vực có điều kiện địa lý, khí hậu tương đối thuận lợi, còn điều kiện địa lý tự nhiên của khu vực nông thôn, đặc biệt là vùng nông thôn phía Tây rộng lớn khá khó khăn và khắc nghiệt), nguồn lực tài nguyên, trình độ văn hóa của người dân, trong đó cán cân nghiêng về phía thành thị, khiến cho trình độ phát triển của nông thôn tụt hậu so với thành phố. Trên cơ sở nhận thức vấn đề chênh lệch phát triển giữa thành thị và nông thôn cũng như những nguyên nhân gây ra tình trạng này, trong thời gian qua lãnh đạo Trung Quốc đã thực hiện nhiều biện pháp để khắc phục, trong đó tập trung vào các lĩnh vực sau đây:

1. Thực hiện chiến lược chấn hưng hương thôn

Trong một thời gian khá dài, nông nghiệp, nông thôn và nông dân Trung Quốc đã có nhiều đóng góp để hỗ trợ công cuộc công nghiệp hóa đất nước và ưu tiên phát triển thành phố của nước này. Đây cũng là nguyên nhân hình thành nên sự phân tách nhị nguyên giữa thành thị và nông thôn ở Trung Quốc, làm cho vấn đề phát triển không đầy đủ, không cân bằng trong lĩnh vực tam nông của quốc gia này ngày càng nổi bật. Để giải quyết tình trạng này, Đại hội XIX ĐCS Trung Quốc (tháng 10-2017) đã đề xuất thực hiện chiến lược chấn hưng hương thôn⁽²⁾, xem đây là biện pháp quan trọng để Trung Quốc đẩy nhanh phát triển nông thôn, giải quyết tình trạng mất cân bằng, chênh lệch phát triển giữa thành thị và nông thôn ở nước này. Nội dung then chốt của chiến lược chấn hưng hương thôn tập trung vào các phương diện sau đây:

- *Phát triển nông nghiệp thâm canh.* Phát triển nông nghiệp được Trung Quốc xác định là nền tảng của chấn hưng hương thôn, là nhiệm vụ quan trọng hàng đầu của phát triển nông thôn. Trong các bản Văn kiện số 1 - văn bản đưa ra các chỉ dẫn chính sách giải quyết vấn đề tam nông được Trung ương ĐCS Trung Quốc ban hành hàng năm từ năm 2018 đến nay- đều tập trung nhấn mạnh vào vấn đề phát triển nông nghiệp thâm canh. Lấy ví dụ về hai văn kiện số 1 chuyên về vấn đề chấn hưng hương thôn là Văn kiện số 1 năm 2018 với tiêu đề “*Ý kiến của Trung ương ĐCS Trung Quốc, Quốc vụ viện Trung Quốc về việc thực thi chiến lược chấn hưng hương thôn*”⁽³⁾ và Văn kiện số 1 năm 2022 với tiêu đề “*Ý kiến của Trung ương ĐCS Trung Quốc, Quốc vụ viện Trung Quốc về việc làm tốt công tác trọng điểm thúc đẩy toàn diện chấn hưng hương*”

thôn”⁽⁴⁾, phát triển nông nghiệp thâm canh luôn được nhắc đến là một nội dung quan trọng để Trung Quốc giải quyết các vấn đề và khó khăn mà các nhà sản xuất tại các vùng nông thôn đang đối mặt hiện nay. Giới lãnh đạo nước này xác định mở rộng phát triển nông nghiệp, đặc biệt là nông nghiệp thâm canh sẽ giúp Trung Quốc hình thành nên một động lực tăng trưởng kinh tế khác, thúc đẩy phát triển kinh tế nước này trong thế kỷ tới. Chính phủ Trung Quốc đã đưa ra các chính sách lớn, bao gồm đảm bảo an ninh lương thực thông qua tăng trưởng năng suất thâm canh, phát triển các thể chế lớn thuộc sở hữu nhà nước trên thị trường hàng hóa toàn cầu; cải cách các chương trình hỗ trợ nội địa cho ngũ cốc; xây dựng các quan hệ đối tác thương mại trong chiến lược “Vành đai, con đường”; các sáng kiến cải cách đất đai; mở rộng tiếp cận các sản phẩm tài chính và phân bổ vốn cho khu vực nông thôn. Trong bản “*Quy hoạch chấn hưng hương thôn giai đoạn 5 năm từ 2018-2022*”⁽⁵⁾, Trung Quốc tiếp tục đưa ra các biện pháp chính sách ngắn hạn, chi tiết, trong đó có các chính sách nhằm thúc đẩy mạnh hiện đại hóa trong nông nghiệp cũng như phát triển lớn mạnh các ngành nghề ở khu vực nông thôn, đặc biệt là ở các làng xã. Gần đây, Văn kiện số 1 ban hành vào tháng 2-2022, Chính phủ Trung Quốc tiếp tục thực hiện các chính sách ưu tiên hàng đầu cho sản xuất lương thực và cung cấp các sản phẩm nông nghiệp quan trọng, thúc đẩy các công nghệ nông nghiệp quan trọng như nguồn giống là một trong những hướng đi chính được đưa ra trong văn kiện, trong đó nước này sẽ thực hiện chương trình “chấn hưng ngành hạt giống” một cách toàn diện, cam kết tăng cường bảo hộ quyền sở hữu trí tuệ trong lĩnh vực hạt giống, nhằm thúc đẩy tiến bộ về nguồn giống nông nghiệp.

- *Xây dựng các chính sách bảo đảm và cải thiện dân sinh nông thôn*, xây dựng hệ thống quản trị nông thôn, xây dựng văn minh văn hóa ở các thôn làng. Trong các văn kiện chính sách về thực hiện chiến lược chấn hưng nông thôn, việc nâng cao trình độ bảo đảm dân sinh nông thôn cũng là một nội dung quan trọng được nhấn mạnh, trong đó tập trung thể hiện ở các mặt là nâng cao chất lượng dịch vụ công nông thôn, thúc đẩy sự nghiệp giáo dục ở nông thôn, tăng cường việc làm chuyển dịch sức lao động ở nông thôn, nâng cao thu nhập cho nông dân và thúc đẩy nâng cấp xây dựng cơ sở hạ tầng nông thôn.

- *Xây dựng cơ sở hạ tầng nông thôn*, đây là yếu tố quan trọng nhất để cải tạo bộ mặt nông thôn, tạo đà cho phát triển kinh tế xã hội, văn hóa, an ninh cũng như cải thiện đời sống của người dân nông thôn, thúc đẩy sự phát triển bền vững trong lĩnh vực nông nghiệp và nông thôn. Chính vì thế, trong chiến lược chấn hưng hương thôn, Chính phủ Trung Quốc xác định dành nhiều nguồn lực cho xây dựng cơ sở hạ tầng ở nông thôn. Cơ sở hạ tầng nông thôn là tên gọi chung của các công trình dịch vụ công phục vụ cho phát triển sản xuất nông thôn và bảo đảm cuộc sống của nông dân, là nền

tăng phát triển của các sự nghiệp ở nông thôn, cũng là một bộ phận cấu thành quan trọng trong hệ thống kinh tế nông thôn. Cơ sở hạ tầng nông thôn bao gồm hai bộ phận là cơ sở hạ tầng mang tính sản xuất và cơ sở hạ tầng mang tính phi sản xuất, đóng vai trò thúc đẩy phát triển sản xuất ở nông thôn, nâng cao mức sống và làm phong phú đời sống tinh thần của người dân, từ đó thúc đẩy phát triển kinh tế nông thôn.

Trong bản “Quy hoạch Chấn hưng hương thôn Trung Quốc giai đoạn 2018-2022”, Trung Quốc đã xây dựng kế hoạch chi tiết thực hiện các công trình lớn quan trọng về xây dựng cơ sở hạ tầng nông thôn, trong đó có xây dựng đường sá nông thôn, xây dựng mạng lưới cơ sở hạ tầng giao thông, logistic nông thôn, xây dựng mạng lưới cơ sở hạ tầng thủy lợi, xây dựng cơ sở hạ tầng năng lượng nông thôn, xây dựng mạng lưới thông tin liên lạc hiện đại thể hệ mới ở nông thôn...

- *Ưu tiên phát triển sự nghiệp giáo dục, y tế, nâng cao chất lượng việc làm cho sức lao động nông thôn, xây dựng hệ thống an sinh xã hội nông thôn* cũng được Trung Quốc xem làm trọng điểm của chiến lược chấn hưng hương thôn. Trong các văn kiện chính sách về chấn hưng hương thôn, giới lãnh đạo Trung Quốc khẳng định sẽ thực thi các chính sách hỗ trợ để tiếp tục ưu tiên phát triển sự nghiệp giáo dục, y tế, xây dựng hệ thống an sinh xã hội nông thôn nhằm hướng tới xây dựng thôn làng nông thôn khỏe mạnh.

- *Xây dựng văn hóa văn minh ở các thôn làng*, trong Quy hoạch Chấn hưng hương thôn giai đoạn 5 năm đầu tiên từ 2018-2022, Trung Quốc đã xây dựng khá chi tiết các chính sách nhằm thúc đẩy xây dựng văn minh văn hóa thôn làng - coi đây là đảm bảo quan trọng để thực hiện chấn hưng làng xã, xây dựng các thôn làng văn minh, trong đó nhấn mạnh trên cơ sở tăng cường đầu tư và xây dựng dịch vụ văn hóa công ở khu vực nông thôn, thực hiện nhiều hình thức và nhiều hoạt động văn hóa quần chúng để làm phong phú đời sống văn hóa tinh thần của cư dân nông thôn cũng như nâng cao trình độ văn minh, văn hóa giáo dục của người dân nông thôn, từ đó thu hẹp chênh lệch phát triển về văn minh sinh thái giữa thành thị và nông thôn.

2. Hoàn thiện hệ thống chính sách thúc đẩy phát triển hội nhập giữa thành thị và nông thôn

Sau nhiều năm phát triển, mối quan hệ giữa thành thị và nông thôn của Trung Quốc đang có bước chuyển biến dần từ phân tách thành thị - nông thôn sang hội nhập thành thị - nông thôn. Tuy nhiên cho đến nay sự phát triển mất cân đối giữa phát triển kinh tế đô thị và nông thôn vẫn còn lớn, những nguyên nhân gây nên tình trạng đó là hạn chế về chế độ hộ khẩu, chế độ đất đai và trung dụng đất đai ở nông thôn. Kể từ khi bước sang thập niên thứ hai thế kỷ XXI đến nay, Trung Quốc đã đẩy mạnh các chính

sách nhằm tạo điều kiện cho việc giải quyết chênh lệch phát triển giữa thành thị và nông thôn. Đặc biệt khi ban hành bản Quy hoạch chiến lược chấn hưng hương thôn giai đoạn 2018-2022, Trung Quốc đã nhấn mạnh đến các chính sách về cải cách chế độ đất đai ở nông thôn, chính sách cải cách chế độ hộ khẩu thúc đẩy thị dân hóa dân số chuyển dịch trong nông nghiệp cũng như các chính sách về hỗ trợ tài chính nhằm nâng cao chất lượng phát triển hội nhập thành thị - nông thôn.

- *Về cải cách chế độ đất đai ở nông thôn:* Cải cách đất đai tại khu vực nông thôn Trung Quốc đã diễn ra nhiều năm qua. Các cải cách này cho phép nông dân chuyển nhượng hoặc cầm cố các quyền hoạt động, tạo thuận lợi cho hợp nhất các mảnh ruộng nhỏ, phân tán vào các thửa đất quy mô lớn, liền thửa. Chính phủ Trung Quốc đang khuyến khích sản xuất ở quy mô hợp lý, được vận hành bởi các nông dân, hộ nông dân và hợp tác xã nông dân chuyên nghiệp để nâng cao năng suất. Ví dụ, mỗi cây trồng sẽ là đối tượng của một quy mô sản xuất định trước, cân bằng giữa năng suất cao hơn và mức độ tuyển dụng lao động cao. Tại Trung Quốc, một nông dân đơn lẻ được phân bổ trung bình 0,2 ha và được sở hữu các quyền về hợp đồng đối với phần đất được phân bổ. Trước đây, các quyền hợp đồng được cấp mới vào cuối mỗi giai đoạn phân bổ. Chính phủ Trung Quốc cũng đang có sáng kiến cải cách đất thổ cư tại khu vực nông thôn, cho phép nông dân cho thuê đất thổ cư hoặc xây dựng, hoặc thay đổi cấu trúc để sinh sống hoặc kinh doanh.

- *Kiến toàn hệ thống tài chính nông thôn:* Các Văn kiện số 1 ban hành mấy năm gần đây với chuyên đề về thực thi chiến lược chấn hưng hương thôn đã tập trung vào việc mở rộng tiếp cận tài chính tại khu vực nông thôn. Chính phủ Trung Quốc cam kết thực hiện cách chính sách tạo thuận lợi cho việc xây dựng các thị trường tương lai và quyền chọn cho các hàng hóa nông sản. Trung Quốc sẽ mở rộng các chương trình thử nghiệm để kết hợp các nhà cung cấp bảo hiểm, các nhà giao dịch hợp đồng tương lai, và nông dân nhằm hỗ trợ thu nhập của nông dân, quản trị rủi ro giá và doanh thu. Ngoài ra, chính phủ Trung Quốc còn nhấn mạnh các chương trình thử nghiệm kết hợp sản xuất nông nghiệp thông qua hợp đồng, bảo hiểm nông nghiệp và các thị trường tương lai vào các dự án quy mô nhỏ để cho thấy cách các nền tảng quản trị rủi ro có thể bảo vệ nông dân khỏi biến động giá trên các thị trường quan trọng cho các hàng hóa nông nghiệp lớn như ngô. Chính phủ Trung Quốc đang điều chỉnh các chính sách nhằm cho phép nông dân sử dụng đất đai (đất nông nghiệp theo hợp đồng hoặc đất thổ cư) cũng như thế chấp đất cho các mục đích tài chính. Khu vực tư nhân được khuyến khích thông qua các động cơ và quy định đầu tư vào các dự án phát triển nông thôn về chế biến, marketing, logistic, dịch vụ nông nghiệp và các lĩnh vực kinh tế khác.

- *Kiến toàn chế độ hộ khẩu*: cải cách chế độ hộ khẩu của Trung Quốc đã được thúc đẩy mạnh mẽ trong thời gian gần đây với điểm nhấn là việc thống nhất hộ khẩu dân cư, chính thức xóa bỏ phân biệt hộ khẩu “nông nghiệp” và “phi nông nghiệp”. Có thể nói, với sự kiện này Trung Quốc bắt đầu khởi động xây dựng hoàn chỉnh chế độ hộ khẩu kiểu mới với hàng loạt các biện pháp đồng bộ cùng song hành, trong đó nhấn mạnh mục tiêu thúc đẩy vững chắc bình đẳng hóa các dịch vụ công cơ bản ở thành thị như y tế, giáo dục, việc làm, nhà ở, dưỡng lão... che phủ toàn bộ dân số sinh sống ở thành phố. Trong thời gian tới Trung Quốc tiếp tục khuyến khích các thành phố nới lỏng hơn nữa các điều kiện cho phép nhập hộ khẩu đối với dân số chuyển dịch trong nông nghiệp cùng các biện pháp đồng bộ nhằm đưa nông dân vào nhập cư đô thị một cách trật tự, ổn định cuộc sống của nông dân chuyển dịch ở thành phố, bao phủ toàn diện dịch vụ công cho dân cư sống ở thành phố bao gồm cả người nhập cư cũng như thực hiện chính sách đồng bộ đô thị hoá dân số và đất đai. Theo nhiều đánh giá, việc thống nhất hộ khẩu thành thị và nông thôn sẽ từng bước góp phần cải thiện dân sinh và bình đẳng xã hội ở Trung Quốc, thu hẹp khoảng cách phát triển thành thị và nông thôn⁽⁶⁾.

3. Đẩy mạnh thực hiện cuộc chiến thoát nghèo chuẩn xác ở nông thôn

Năm 2017, cuộc chiến chống đói nghèo được Trung Quốc xác định là một trong ba “trận đánh công kiên” của nước này trên con đường thực hiện mục tiêu xây dựng thành công xã hội khá giả toàn diện được hoàn thành vào năm 2020. Công cuộc chống đói nghèo này của Trung Quốc tập trung vào trợ cấp cho các khu vực cực nghèo, qua các chính sách ưu đãi từ các dự án lớn, tái định cư dân nghèo; bảo đảm nguồn cung hiệu quả các nông sản chính, tối ưu hóa cơ cấu nông nghiệp, tăng sản xuất nông sản xanh hoặc những cây trồng vật nuôi mà nguồn cung còn thiếu, tăng trồng đậu nành và hỗ trợ công nghiệp sữa; thúc đẩy đột phá các công nghệ nông nghiệp cốt lõi, phát huy tự chủ sáng tạo trong các lĩnh vực phân bón sinh học, máy móc nông nghiệp lớn, công nghiệp thông minh và đầu vào nông nghiệp xanh; thúc đẩy cải thiện môi trường sống và dịch vụ công ở nông thôn như giáo dục, y tế, an sinh xã hội, dưỡng lão và văn hóa; trợ giúp sự phát triển của các công nghiệp nông thôn và đa dạng hóa các kênh tăng thu nhập cho nông dân⁽⁷⁾...

Ngoài ra, hiện nay Trung Quốc cũng thực hiện biện pháp đẩy mạnh giảm nghèo thông qua du lịch nông thôn. Theo ông Trương Nhuận Cương, Phó Chủ tịch Hiệp hội Du lịch Trung Quốc, thực hiện chiến lược chấn hưng hương thôn không chỉ thúc đẩy nông nghiệp và nông thôn có những thay đổi to lớn, mà còn hình thành nguồn lực và sản phẩm du lịch nông thôn hết sức phong phú; việc tập trung các nguồn lực của

ngành du lịch vào thúc đẩy phát triển du lịch ở nông thôn, sẽ góp phần cải thiện môi trường cảnh quan, điều chỉnh cơ cấu nông nghiệp, tăng thu nhập cho nông dân, từ đó thực hiện mục tiêu giảm nghèo, phát triển đời sống nông thôn⁽⁸⁾. Theo thống kê, trong thời gian gần đây du lịch nông thôn và nông nghiệp kết hợp giải trí ở Trung Quốc tăng trưởng khá nhanh, chất lượng được nâng cao, trở thành lựa chọn chính khi đi tham quan, nghỉ dưỡng, vui chơi giải trí và trải nghiệm cuộc sống của cư dân thành thị nước này. Ngày 1/3/2021, tại Hội nghị thúc đẩy ngành nghề ở hương thôn phát triển chất lượng cao, Bộ Nông nghiệp Trung Quốc đặt mục tiêu đến năm 2025, du lịch nông thôn sẽ thu hút được 4 tỷ lượt khách/năm, với tổng thu nhập đạt trên 1.200 tỷ NDT⁽⁹⁾. Việc thúc đẩy du lịch ở nông thôn góp phần đẩy nhanh chuyển dịch cơ cấu ngành nghề, nâng cao giá trị gia tăng của nông nghiệp, tạo ra động lực tăng thu nhập cho nông dân, thúc đẩy phát triển văn hóa, cải thiện diện mạo chung của cả khu vực nông thôn vốn có trình độ phát triển kém hơn thành thị. Hiện nay, chính quyền các địa phương và ngành du lịch Trung Quốc đang đẩy mạnh đầu tư vào các loại hình du lịch ở nông thôn, nhất là xây dựng hàng trăm thị trấn du lịch đặc sắc và nhiều thương hiệu sản phẩm nông nghiệp, với mục tiêu hình thành chuỗi ngành nghề đặc trưng ở nông thôn và mạng lưới tiêu thụ các sản phẩm nông nghiệp, thúc đẩy thực hiện mục tiêu giảm nghèo, bảo đảm người dân nông thôn thoát nghèo bền vững. Sau khi tuyên bố xóa nghèo thành công vào năm 2021, giờ đây trọng tâm công tác “tam nông” của Trung Quốc đã chuyển sang “chấn hưng hương thôn”. Mặc dù vậy, các huyện mới thoát nghèo ở nước này vẫn có một giai đoạn chuyển tiếp kéo dài 5 năm đến năm 2025, để bước sang giai đoạn mới và hướng tới mục tiêu xa hơn là “thịnh vượng chung” mà Chủ tịch Trung Quốc Tập Cận Bình đưa ra. Năm 2022 được coi là “năm bản lề” trong triển khai thực hiện toàn diện “chấn hưng hương thôn”, do vậy ngăn ngừa tái nghèo quy mô lớn được xác định là một trong những nhiệm vụ then chốt của Trung Quốc trong năm 2022. Trong bản Văn kiện số 1 ban hành đầu năm 2022, chính phủ Trung Quốc tiếp tục đề xuất nhiều chính sách hỗ trợ các hộ gia đình nông thôn có nguy cơ tái nghèo, như phát triển điện mặt trời ở những nơi có điều kiện để có nguồn thu nhập bổ sung bền vững, thúc đẩy chuyển đổi kỹ thuật số nông thôn và thương mại điện tử ở khu vực nông thôn⁽¹⁰⁾...

4. Thực hiện cải cách chế độ phân phối thu nhập

Một thời gian dài trước đây, phương châm cơ bản mà Trung Quốc sử dụng trong phân phối có thể nói một cách ngắn gọn là phương châm 8 chữ “ưu tiên hiệu suất, chiều có công bằng”. Điều này có nghĩa là, trong vấn đề phân phối, ưu tiên đầu tiên là hiệu quả, sau đó mới đến công bằng. Phương châm này được nêu lên trong văn kiện

Hội nghị Trung ương 3 khóa XIV tháng 11 -1993 và được kéo dài đến hết nhiệm kỳ Đại hội XV ĐCS Trung Quốc năm 1997. Theo Trung Quốc, “ưu tiên hiệu quả” tức là ưu tiên phát triển sức sản xuất, trong phân phối thu nhập cần tính toán trước hết đến yếu tố sức sản xuất, không thể để các yếu tố khác làm thui chột hay kìm hãm sự phát triển của sức sản xuất. Có thể nói, “ưu tiên hiệu quả” là quan điểm phù hợp, trong điều kiện chuyển đổi mô hình phát triển, từ nền kinh tế kế hoạch hóa tập trung sang nền kinh tế thị trường XHCN ở Trung Quốc. Tuy nhiên, do nhiều lý do – cả chủ quan lẫn khách quan, Trung Quốc không thoát khỏi tình trạng “phát triển xấu” mà hầu hết các nước đang phát triển phải trải qua. Đó là kinh tế tăng trưởng cao nhưng “sự phân hóa thu nhập giữa các nhóm xã hội và các vùng miền cũng rất cao”⁽¹¹⁾. Theo cách nói của Giáo sư Phạm Xuân Nam, đây là sự phát triển “nghịch lý”, nghĩa là “phát triển kinh tế nhưng không có công bằng xã hội”⁽¹²⁾. Đến Đại hội XVI ĐCS Trung Quốc (năm 2002), Báo cáo Chính trị Đại hội này một mặt tiếp tục nêu lên phương châm 8 chữ, nhưng mặt khác đã bổ sung làm rõ thêm “phân phối lần đầu chú trọng hiệu suất”, còn “tái phân phối chú trọng công bằng”. Văn kiện Hội nghị Trung ương 4 khóa XVI ĐCS Trung Quốc tháng 9/2004 lần đầu tiên đã sử dụng mệnh đề “chú trọng công bằng xã hội”. Tiếp theo đó, Văn kiện Hội nghị Trung ương 5 khóa XVI ĐCS Trung Quốc tháng 10/2005 không còn sử dụng phương châm 8 chữ, mà nêu lên chủ trương “chú trọng công bằng xã hội”, đồng thời nhấn mạnh “*nỗ lực hóa giải xu thế mở rộng chênh lệch phân phối thu nhập giữa các vùng miền và giữa các thành viên trong xã hội*”. Điều này cho thấy, bắt đầu từ năm 2004 trong các văn kiện của mình ĐCS Trung Quốc đã có sự điều chỉnh cơ bản về chính sách phân phối thu nhập. Từ sự điều chỉnh này, lãnh đạo Trung Quốc thực thi một loạt giải pháp cụ thể như: Xóa bỏ thuế nông nghiệp, tăng chi cho y tế chữa bệnh ở nông thôn, miễn trừ toàn bộ phụ phí trong giai đoạn giáo dục nghĩa vụ ở nông thôn. Trong Quy hoạch 5 năm lần thứ XII (2011-2015) và Quy hoạch 5 năm lần thứ XIII (2016-2020) đều đã dành hẳn một mục mang tiêu đề “thu hẹp chênh lệch thu nhập”, trong đó tiếp tục nhấn mạnh việc xử lý đúng đắn mối quan hệ giữa công bằng và hiệu quả, đồng thời đưa ra những tiếp cận mới về chính sách như nỗ lực nâng cao tỷ trọng thu nhập cư dân trong phân phối thu nhập quốc dân, nâng cao tỷ trọng tiền lương lao động trong phân phối lần đầu, tạo điều kiện để tăng thêm thu nhập mang tính tài sản của cư dân..., quy phạm trật tự phân phối, tăng cường tác dụng điều tiết của thuế đối với phân phối thu nhập, điều tiết có hiệu quả đối với thu nhập quá cao, cố gắng làm thay đổi xu thế mở rộng chênh lệch thu nhập giữa thành thị và nông thôn, giữa các vùng miền, giữa các thành viên trong xã hội⁽¹³⁾.

Đến các kỳ Đại hội XVII (năm 2007), Đại hội XVIII (năm 2012), Đại hội XIX (năm 2017), Trung Quốc tiếp tục nêu lên việc điều chỉnh chính sách phân phối thu

nhập trong đó nhấn mạnh vào việc tái phân phối thu nhập dựa vào các chính sách an sinh xã hội được coi là then chốt bởi chỉ có các chính sách ưu đãi hỗ trợ từ hệ thống an sinh xã hội mới có thể giúp tái phân phối thu nhập toàn dân. Mục tiêu của cải cách chế độ phân phối thu nhập trong giai đoạn mới xoay quanh tuyên chủ đạo là “*nâng cao thu nhập thấp, kiểm soát thu nhập cao, mở rộng thu nhập trung bình*”, hoàn thiện cơ chế điều chỉnh thông thường lương công vụ viên,... Nâng cao mức thu nhập của công nhân viên chức, áp dụng chính sách thu chi tài chính để nâng cao thu nhập thấp cho công nhân viên, đặc biệt là mức lương cơ bản, nâng cao mức lương tối thiểu của doanh nghiệp, mức hỗ trợ thất nghiệp và mức trợ cấp hưu trí cho người nghỉ hưu. Đối với ngành nghề độc quyền thì thực hiện kiểm soát song song tổng lương và mức lương, đốc thúc doanh nghiệp nghiêm chỉnh chấp hành các chỉ đạo về lương và các quy định bảo đảm chi trả lương⁽¹⁴⁾.

Gần đây, trong Quy hoạch 5 năm lần thứ XIV (2021-2025)⁽¹⁵⁾ được Trung Quốc thông qua vào tháng 3/2021, bên cạnh việc tiếp tục duy trì các chính sách về điều chỉnh phân phối thu nhập được thực hiện từ trước đó, lãnh đạo Trung Quốc tiếp tục đưa ra một loạt chính sách quan trọng “đột phá” trong lĩnh vực phân phối thu nhập, bao gồm cải thiện cơ chế tăng lương hợp lý, chú trọng tăng thu nhập của nhóm thu nhập thấp, mở rộng nhóm thu nhập trung bình, và tăng thu nhập tài sản của cư dân thành thị và nông thôn thông qua nhiều kênh, tiến mạnh mẽ theo hướng “thịnh vượng chung”. Trung Quốc cũng xác định, giai đoạn “Quy hoạch 5 năm lần thứ XIV (2021-2025)” sẽ là giai đoạn quan trọng để Trung Quốc trở thành quốc gia có thu nhập cao. Hiện nay, GDP bình quân đầu người của Trung Quốc đã vượt mức 10.000 USD và nhóm thu nhập trung bình vượt quá 400 triệu người⁽¹⁶⁾, đây là cơ sở để Trung Quốc tiếp cận nhóm các quốc gia có thu nhập cao trên thế giới.

5. Một số nhận xét

Trong thời kỳ chuyển đổi với các nguyên nhân khách quan và chủ quan, đặc biệt với các chính sách mà nhà nước Trung Quốc đã thực hiện, việc xuất hiện tình trạng chênh lệch phát triển giữa thành thị và nông thôn ở Trung Quốc có thể xem là một kết quả tất yếu, nếu Trung Quốc xử lý thoả đáng thì sẽ không dẫn đến mất ổn định xã hội. Từ Đại hội XVI ĐCS Trung Quốc (năm 2002), lần đầu tiên cụm từ cơ cấu nhị nguyên thành thị và nông thôn được đưa vào Báo cáo Chính trị của một kỳ Đại hội, đồng thời cũng bắt đầu từ Đại hội này, Trung Quốc đã đưa ra chủ trương quy hoạch trừ tính thống nhất phát triển kinh tế - xã hội giữa thành thị và nông thôn. Tiếp đến, Đảng và Nhà nước Trung Quốc đã lần lượt đưa ra mục tiêu xây dựng xã hội hài hòa, quan điểm phát triển một cách khoa học, trong đó đều nhấn mạnh yêu cầu quy hoạch thống nhất phát triển nhịp

nhàng giữa thành thị và nông thôn... Để thực hiện, Trung Quốc đã tiến hành hàng loạt biện pháp nhằm thay đổi cục diện mất cân bằng nghiêm trọng giữa thành thị và nông thôn như xây dựng nông thôn mới XHCN, miễn giảm thuế nông nghiệp, thúc đẩy và thực hiện xây dựng hệ thống y tế hợp tác nông thôn kiểu mới, bảo hiểm dưỡng lão ở nông thôn, thúc đẩy bình đẳng hóa dịch vụ công ở nông thôn, thực hiện cải cách chế độ an sinh xã hội, cải cách chế độ phân phối thu nhập... Còn ở thành thị, Trung Quốc cũng ban hành một loạt biện pháp để bảo vệ quyền lợi hợp pháp của người nông dân làm công, xóa bỏ các chính sách kỳ thị đối với nông dân, ở một số thành phố, chính quyền thành phố còn tạo điều kiện giúp cho những người nông dân làm việc ở thành thị có được một số quyền lợi của thị dân... Mặc dù, việc giải quyết vấn đề cơ cấu nhị nguyên thành thị và nông thôn vẫn còn tồn tại nhiều vấn đề, nhưng so với thời kỳ trước đó, cơ cấu thành thị và nông thôn của Trung Quốc hiện nay đã được cải thiện đáng kể. Sau Đại hội XIX (năm 2017) để giải quyết vấn đề mấu chốt của cải cách và phát triển đó là tình trạng mất cân bằng, chênh lệch phát triển giữa thành thị và nông thôn, Trung Quốc đẩy mạnh thực hiện các biện pháp như hoàn thiện hệ thống chính sách thúc đẩy phát triển hội nhập giữa thành thị và nông thôn, đẩy mạnh điều chỉnh phân phối thu nhập, thực hiện Chiến lược chấn hưng hương thôn và thúc đẩy cuộc chiến thoát nghèo chuẩn xác ở nông thôn với mục tiêu vực dậy khu vực nông thôn với nhiều tiềm năng phát triển, qua đó rút ngắn chênh lệch phát triển giữa hai khu vực này.

Nhìn vào thực tế Trung Quốc hiện nay, nước này đang đứng trước cơ hội thuận lợi với đầy đủ điều kiện về tiềm lực kinh tế, vật chất cũng như kỹ thuật để hướng tới giải quyết vấn đề tam nông, phát triển nông thôn, nhằm rút ngắn chênh lệch phát triển giữa thành thị và nông thôn – một vấn đề hết sức nan giải mà nước này phải đối mặt trong quá trình xây dựng hiện đại hóa đất nước. Tuy nhiên, để đạt được mục tiêu đề ra, thời gian tới, Trung Quốc sẽ phải tích cực đẩy mạnh giải quyết một số vấn đề khó khăn và thách thức như tăng thu nhập cho nông dân, thực hiện bình đẳng hóa dịch vụ công cơ bản giữa thành thị và nông thôn cũng như giải quyết những bất bình đẳng mang tính hệ thống trong quá trình thực hiện mục tiêu “Thịnh vượng chung”. Trong thông cáo được đưa ra sau cuộc họp của Ủy ban Tài chính và kinh tế Trung ương Trung Quốc ngày 17/8/2021, Tập Cận Bình đã nhấn mạnh việc phân phối thu nhập tương đối bình đẳng giữa các thành phần dân cư và khu vực địa lý khác nhau là *“một yêu cầu thiết yếu của chủ nghĩa xã hội và là một đặc tính trong quá trình hiện đại hóa kiểu Trung Quốc”*. Đây là sự kế thừa và nâng cấp triết lý của Đặng Tiểu Bình trước đó là *“làm giàu là vinh quang”*. Chiến lược mang bản chất nửa TBCN của Đặng Tiểu Bình đã giúp tạo ra hơn 1000 tỷ phú ở Trung Quốc vào năm 2020, so với 696 tỷ phú tại Mỹ và 171 tỷ phú ở Ấn

Độ⁽¹⁷⁾. Ủy ban tài chính và kinh tế Trung ương Trung Quốc- cơ quan ra quyết định cao nhất của Trung Quốc về các vấn đề kinh tế cho biết thời gian tới có thể sẽ ban hành một số chính sách hỗ trợ các doanh nhân giàu có làm việc chăm chỉ, kinh doanh hợp pháp và chấp nhận rủi ro để khởi nghiệp, đồng thời sẽ cố gắng để thiết lập một hệ thống chính sách công mang tính khoa học, cho phép phân phối thu nhập công bằng hơn. Theo nhận định của giới phân tích, một phần lý do đằng sau định hướng mới về sự “thịnh vượng chung” của ban lãnh đạo Trung Quốc đó là tầng quyết sách của nước này cần phải làm nhiều hơn nữa để xoa dịu những người nghèo – nhóm người có thể đe dọa đến sự ổn định của Trung Quốc. Như nhà lý luận Trung Quốc - Vương Nhược Lỗi đã chỉ ra, khía cạnh chính trị quan trọng của sự thịnh vượng chung có liên quan đến vấn đề củng cố cơ sở cầm quyền của ĐCS Trung Quốc⁽¹⁸⁾

Như đã trình bày, chênh lệch phát triển giữa thành thị và nông thôn đã trở thành một hiện tượng khách quan trong xã hội Trung Quốc và Việt Nam. Đây là kết quả tất yếu nảy sinh trong quá trình chuyển đổi thể chế kinh tế từ kinh tế kế hoạch truyền thống sang kinh tế thị trường XHCN (Trung Quốc) hoặc kinh tế thị trường định hướng XHCN (Việt Nam). Trong giải quyết chênh lệch phát triển giữa thành thị và nông thôn của Trung Quốc, nước ta có thể tham khảo từ cách tiếp cận giải quyết vấn đề phân phối thu nhập hay vấn đề tam nông, phát triển nông thôn hay vấn đề thoát nghèo của nước này. Dưới đây, bài viết xin đưa ra một vài gợi mở trên hai phương diện giải quyết vấn đề phân phối thu nhập cũng như vấn đề tam nông và phát triển nông thôn.

Về vấn đề phân phối thu nhập: Như đã trình bày ở trên, gần đây, lãnh đạo cao nhất của Trung Quốc đã đưa ra mục tiêu “thịnh vượng chung”. Để thực hiện mục tiêu “thịnh vượng chung”, theo dự đoán của các nhà phân tích, thời gian tới nhà nước Trung Quốc sẽ áp đặt quyền kiểm soát chặt chẽ hơn đối với các doanh nghiệp tư nhân siêu giàu của Trung Quốc, bao gồm các công ty công nghệ thông tin và hậu cần khổng lồ cho đến các công ty quy mô nhỏ hơn. Các quan chức Trung Quốc cho biết có khả năng thu nhập quốc dân của Trung Quốc có thể sẽ được phân phối lại lần thứ ba. Điều này liên quan đến các biện pháp như tăng thuế đối với người giàu, tăng an sinh xã hội cho người nghèo với mục tiêu củng cố tầng lớp trung lưu và tăng thu nhập cho những người yếu thế. Thuế bất động sản bị trì hoãn từ lâu và thậm chí cả thuế thừa kế cũng có thể được ban hành trong tương lai gần. Người giàu có khả năng sẽ chịu gánh nặng lớn nhất. Tại cuộc họp của Ủy ban Tài chính và kinh tế trung ương Trung Quốc ngày 17/8/2021, Tập Cận Bình đã phát biểu: “*Phải điều chỉnh hợp lý các lĩnh vực thu nhập cao quá mức và khuyến khích các cá nhân và công ty có thu nhập cao đóng góp nhiều hơn cho xã hội*”⁽¹⁸⁾. Trên thực tế, trong thời gian qua Trung Quốc đã có nhiều động thái để thực

hiện phương hướng chỉ đạo chính sách nêu trên, nhiều công ty lớn ở Trung Quốc gần đây bị các cơ quan quản lý nhà nước nhắm đến đã bày tỏ sẵn sàng phục vụ đất nước. Lấy ví dụ, trong năm 2020, Jack Ma của Alibaba đã quyên góp ít nhất 3,22 tỷ NDT (khoảng 496,8 triệu USD) cho các hoạt động như nỗ lực phòng chống đại dịch Covid-19, xóa đói giảm nghèo và cứu trợ thiên tai⁽¹⁹⁾. Theo nhận định, áp lực buộc người giàu tăng cường hoạt động từ thiện có thể dễ dàng hơn yêu cầu tăng lương cho những người công nhân và nông dân bình thường. Các biện pháp trên (như tăng thuế đối với người giàu, tăng an sinh xã hội cho người nghèo, củng cố tầng lớp trung lưu...) có thể có giá trị tham khảo nhất định cho Việt Nam.

Về giải quyết vấn đề tam nông: Gần đây, vào tháng 6-2022, Trung ương ĐCS Việt Nam đã ban hành Nghị quyết số 19 về nông nghiệp, nông dân, nông thôn đến năm 2030, tầm nhìn đến năm 2045. Nghị quyết này được ban hành thay thế cho bản Nghị quyết số 26-NQ/TW năm 2008 của Ban Chấp hành Trung ương Đảng khóa X về nông nghiệp, nông dân, nông thôn sau gần 15 năm thực hiện. Điều này cho thấy, cũng giống như Trung Quốc, vấn đề tam nông luôn được xem là một nội dung rất quan trọng trong chương trình nghị sự của Đảng và Nhà nước Việt Nam. Trong bản Nghị quyết mới ban hành lần này, có thể thấy rõ, Đảng và Nhà nước ta đã đặc biệt đề cao đến vai trò chủ thể của nông dân. Đây là một nhận thức hoàn toàn đúng đắn. Theo kinh nghiệm từ nghiên cứu vấn đề tam nông của Trung Quốc có thể thấy, chỉ khi nhà nước có chính sách ưu đãi đặc biệt đối với nông dân, coi nông dân là hạt nhân trong giải quyết vấn đề tam nông thì mới có thể giải quyết căn bản vấn đề tam nông cũng như giúp thu hẹp chênh lệch phát triển giữa thành thị và nông thôn. Hiện nay, thu nhập của đại đa số nông dân Việt Nam còn thấp, do thu nhập của người nông dân chủ yếu dựa vào nông nghiệp thuần túy. Việt Nam có thể tham khảo kinh nghiệm của Trung Quốc trong việc thực hiện các biện pháp để giúp người dân nông thôn có được nhiều nguồn thu thông qua việc tăng cường đổi mới khoa học - kỹ thuật, áp dụng các mô hình canh tác, kinh doanh kiểu mới trong nông nghiệp, hay ứng dụng rộng rãi công nghệ thông tin và tiến bộ khoa học để đẩy mạnh phát triển nông nghiệp sinh thái, nông nghiệp số, nông nghiệp thông minh... Ở khía cạnh này, Trung Quốc đã có rất nhiều mô hình cụ thể được triển khai thí điểm với các mô hình nông nghiệp hiện đại có quy mô lớn, có mức độ tự động hóa cao trong sản xuất, giúp nâng cao sản lượng cũng như chất lượng của sản phẩm nông nghiệp. Ở Việt Nam, mặc dù nông nghiệp thông minh, nông nghiệp sinh thái cũng đang phát triển rất mạnh mẽ, nhưng theo quan sát riêng, quy mô vẫn còn nhỏ lẻ, tập trung vào một số ít địa phương, còn phần lớn các khu vực nông thôn vẫn đang canh tác theo mô hình nông nghiệp thuần túy.

TÀI LIỆU TRÍCH DẪN

- (1) Stats.gov.cn, Cục Thống kê nước CHND Trung Hoa các năm, <http://www.stats.gov.cn/tjsj/tjgb/ndtjgb/>
- (2) News.sina.com.cn, 2017, 习近平十九大报告(全文), https://news.sina.com.cn/o/2017-10-18/doc-ifymyx_w35_16456.shtml
- (3) Gov.cn, 2018, 中共中央国务院关于实施乡村振兴战略的意见, http://www.gov.cn/zhengce/2018-02/04/content_5263807.htm
- (4) Moa.gov.cn, 2022, 中共中央国务院关于做好 2022 年全面推进乡村振兴重点工作的意见, <http://www.moa.gov.cn/ztlz/jj2022zyyhwj/>
- (5) Politics.people.com.cn, 2018, 中共中央国务院印发《乡村振兴战略规划(2018—2022 年)》, <http://politics.people.com.cn/n1/2018/0926/c1001-30315263-2.html>
- (6) Finance.sina.com.cn, 2014, *Chuyên gia lý giải 5 ảnh hưởng lớn của cải cách chế độ hộ khẩu đối với cuộc sống người dân*. <http://finance.sina.com.cn/china/20140801/165219889809.shtml>
- (7) Vinanet.vn, 2019, *Các mục tiêu chính sách nông nghiệp thương niên Trung Quốc theo Văn bản số 1 năm 2018*, <https://vinanet.vn/chinh-sach-the-gioi/cac-muc-tieu-chinh-sach-nong-nghiep-thuong-nien-trung-quoc-theo-van-ban-so-1-nam-2018-691813.html>
- (8) China.huanqiu.com, 2019, 农业农村部: 到 2025 年乡村旅游年接待游客超 40 亿人次, <https://china.huanqiu.com/article/428gmTIWtnI,>
- (9) China.huanqiu.com, 2019, tldd.
- (10) Vov.vn, 2022, *Trung Quốc: Văn kiện số 1 tập trung vào an ninh lương thực và giảm tái nghèo*. <https://vov.vn/kinh-te/trung-quoc-van-kien-so-1-tap-trung-vao-an-ninh-luong-thuc-va-ngan-tai-ngheo-post926328.vov>, truy cập ngày 26-6-2022
- (11) 郑永, 2014, 关键时刻中国改革何处去, 东方出版社, tr. 6.
- (12) Phạm Xuân Nam, 2002, *Triết lý phát triển ở Việt Nam – Những vấn đề cốt yếu*, Nxb Khoa học xã hội, Hà Nội, tr. 6.
- (13) Đỗ Tiến Sâm (Chủ biên), 2012, *Một số vấn đề lý luận và thực tiễn nổi bật của Trung Quốc trong mười năm đầu thế kỷ XXI*. Nxb Từ điển Bách khoa.
- (14) News.sina.com.cn, 2017, tldd.
- (15) Gov.cn, 2021, 中华人民共和国国民经济和社会发展第十四个五年规划和 2035 年远景目标纲要, http://www.gov.cn/xinwen/2021-03/13/content_5592681.htm
- (16) Gov.cn, 2020, 解读中共中央关于制定“十四五”规划和 2035 年远景目标《建议》:向第二个百年奋斗目标进军的行动指, http://www.gov.cn/zhengce/2020-11/04/content_5557125.htm
- (17) TTX Việt Nam, 2021, *Cảnh báo tác động từ khẩu hiệu “Thịnh vượng chung” của Tập Cận Bình*, Tài liệu tham khảo đặc biệt số 231, ngày 7-9, tr. 2.
- (18) TTX Việt Nam, 2021, tldd, tr. 3.
- (19) TTX Việt Nam, 2021, tldd, tr. 4.